

Иван Вазов
Поля и гори

>

Отечество любезно, как хубаво си ти!

Отечество любезно, как хубаво си ти!
Как чудно се синее небето ти безкрайно!
Как твоите картини менят се омайно!
При всеки поглед нови, по-нови красоти:
тук весели долини, там планини гиганти,
земята пълна с цвете, небето със брилянти...
Отечество любезно, как хубаво си ти!

II

Коя земя от теб е по-пъстра, по-богата?
Ти сбиращ в едно всички блага и дарове:
хляб, свила, рози, нектар, цветя и плодове,
на Изтокът светлика, на Югът аромата;
горите ти са пълни с хармония и хлад,
долините с трендафил, гърдите с благодат.
Коя земя от теб е по-пъстра, по-богата?

III

Отечество, не си ли достойно за любов?
Кой странник без въздишка можб да те остави?
Кой има сила твоите картини да забрави?
Що нямаш ти? Що липсва под синий ти покров
в случбй, че бог би искал Едемът да премести
и своя рай прекрасен при Емус да намести?
Отечество, не си ли достойно за любов?

IV

Ти рай си, да; но кой те прилично оценява?
Не те познават даже децата ти сами
и твойто име свято не рядко ги срами!
Какъв ли свят прекрасен в теб йоще скрит остава?
Какви ли тайни дремят, богатства, красоти
по твоите долини, поля и висоти?
Ти рай си, да; но кой те прилично оценява?

V

Ах, ний живейме в тебе, кат същи чужденци,
и твойт дивен вид ни не стряска, не привлича.
Рогачът в планините по-много те обича,
по-харно те познават крилатите певци,
но ний не видим нищо, нам нищо не ни трябва,
доволно е, че даваш покривката и хляба,
и ние в тебе, майко, ще умрем чужденци!

Хисар, 1882

Пак из тебе хода...

Пак из тебе хода,
о, природо свята,
пак дишам свобода,
гледам небесата.

Пак любя, пак мога
да чувствавам чисто,
да съзирам бога
във всякое листо.

В мен млъква борбата
и човешкий ропот,
внимава душата
в чудния ти шопот;

в небето, в горите
животът се смее,
славей гласовити
из клоните пее,

и вадата бъбли
и шумата шушне,
и облакът пъпли
в бездните въздушни.

И всичко безбрежно,
и всичките твари
здрависват ме нежно,
кат познайник стари.

Юли 1883

По райските долини

По райските долини
пътувам фърковат.
Навред картини чудни
и божа благодат

Обичам те, обичам,
о родино света,

обичам те любовно
над всички във света!

И нека бляскат други
земи с велик успех —
аз бъдещето твоє
не давам го за тях.

Не давам го, дор блика
злато` из тез бразди,
дор твоите недра са
небутнати руди,

дор имаш тез богати
простори за трудът,
дор тия гойни стада
в полята ти мучът;

дор раждаш крепки мишци
и в простите селца
стърчат школа красиви,
бръмна` ли от деца.

Юли 1883, Хисар

Пряспа

Из прозореца си мълком
гледам Стара планина,
бяла пряспа йощ се мярка
върху гола й висина.

Слънце пали, ветри духат,
и тя се` тъй чиста трай,
като книга, де съдбата
нещо има да чъртай.

Юли 1883

Към природата

Поклон на теб, природо, създанье необятно
на твоя свод лазурен, на твойто слънце златно,
на твойта вечна младост и вечна красота,
на всичко, що е в тебе божествено и тайно,
невидимо, кат бога, велико и безкрайно
и равно с вечността;

на всичко, що те пълни, и движи, и вълнува,
що пей, що шушне страстно, въздиша ил празнува —
от дъха на зефира до буйний аквилон,
от бялото кокиче — дете на снеговете,
до бора исполински — връстник на вековете —
поклон, сега поклон!

В часа, когато пролет с диха си те съгрива —
с зари, с цветя, с зелено те кичи, подмладява;
в часа, когато — светла — личиш на божество,
кат странник някой скитен, кого шумът довлече,
аз ида с възхищенье да гледам отдалече
на твойто тържество;

да гледам и да гълтам въздуха, светлината,
разляни в твоите доли, в горите, в небесата,

и в мойте гърди фаща кръв нова да търчи,
и моя глас внезапно на устни ми замира,
и мойто сърце става на някаква си лира
готова да звучи.

И как си ти прекрасна! Как смайваш и пленяваш
и с блясъка си чудни очите заслепяваш!
Небето ти е пълно с зари, с звезди, слънца,
дъбравите със химни, въздухът с аромати,
де ляствичките стрелят песните си фъркати
и пеещи крилца.

Теб всяка пролет нова с труфила нови кичи,
размесени със рози, със здравец и кокиче,
кат млада годеница, що готвят за венец,
и твойто девство чисто се вечно подновява,
и твойт празник брачен без край се продължава —
и няма той конец.

И сводът син, прозрачный е твойто було бело
и слънцето — брилянтът, що грей на твойто чело,
във облаците леки са твоите мечти,
въздишките ти страстни са в шъпота зефирни,
в росицата кристална са твоите подирни
девически сълзи.

Но ти си вечно млада и с таз усмивка ясна
пребъдваш безконечно чаровна и прекрасна,
и никой твойто було небесно не сбърчи,
и пятно йоще няма въз твойта чиста дреха,
и бурите всемирни една лъча не зеха
от твоите лъчи.

И цял порой столетъя въз теб, кат сын минали,
една седи́на, бръчка не са ти йоще дали,
нито листце свалиха от красний ти венец,

и ти си пак тъй нова и свежа и богата,
като че вчера йоще излезе из ръката
на вечния творец.

И само човекът — създание разбито,
препълнено със грижи, от страстите надвито,
час мирен не нахожда въз теб да фърли взор,
да дъхне твойта свежест и тишина, и сладост —
участие да земе в нетленната ти радост
и празничния хор.

Защо е той осъден на тоя подвиг мъчен —
във тебе да живее, от теб да е разлъчен?
В свобода да е пуснат, а в робство да копней?
Възтокът и зората му нищо не обаждат,
кога цветята никнат и песните се раждат,
той чезне и немей.

Защо той — бог и червяк — дете на суетата,
един в света не може да люби красотата,
пространството безкрайно, хармоньята, мирът?
И с умилени очи, с душа и сърце мирни:
Благодаря! да каже на хаоса ефирни,
де мирове трептят?

Защо ръждата тленна от теб да предпочита —
и своите дрипи жалки — от твойта дреха сшита
с лъчи, с дъга, с смарагди, с румянец и злато?
И звънът на среброто или на железата —
от твойта песен чудна разляна в небесата:
Защо? Защо? Защо?

Но ти, природо вечна, духа ми не огряваш,
на тоз въпрос безумен бръз отговор не даваш:
и ти сама си даже загадка зарад нас!
На нашите съмнения и лутане несвясно

ти отговаряш само с едно величие ясно,
кат някой сфинкс без глас!

И нашите страдания, и радости, и вопли
мира ти не смущават и туй що нази чопли,
вълнува, мъчи, губи, не бърчи твоя лик;
ти само се любоваш на хубостта си вечна
и гаче тихо чакаш, щастлива и безпечна,
невидим годеник!

И аз скиталец бледен, изникнал без причина,
и пак така увяхнал — аз скоро ще замина
кат гост неканен, тъмен, о, дивно естество!
И сред шума, песните — подобно вековете —
безследно ще изчезна, без някой да ме сети
в туй вечно тържество!

Пловдив, 14 март 1882

Кръгозорът на Пловдив

От тез скали гигантски
пред моя смаян взор
разстила се простор
от гледки великански
и безконечний хор
на Алпите балкански.
Всъду, от край до край
на тая панорама,
коя граници няма,
окото ми блуждай
в един чаровен рай:

в поля, в гори зелени,
в ливади разцъфтени,
Марица де синей,
в нивя безкрайни, златни,
по хълми благодатни,
де нектарът вирей.

Какви прекрасни гледки,
какви картини редки,
какъв безкраен шир
от нови небосклони,
в кои мечтата гони
вълшебен някой мир!

На юг, в небето ясно,
потъмняло в зари,
тъмнеят се гори
с величие безгласно.
И като гледам там,
през равнини и снопи,
аз шъпна им едвам:
поклон на вас, Родопи!

По техните бърда
зелени и родливи
растат лозя и ниви,
стърчат села красиви,
кат орлови гнезда —
приюти на хлада.

А там, на запад, Рила,
безгласен великан,
глава си потопила
в небесний океан.

На север пък се вдига

неравната верига
на Среднята гора.
По стръмните ѝ ребра
растат дъбрави диви
от буки горделиви
и дъбове свети,
де бурята ехти.

Ах, там, в тез хладни доли,
под селските тополи,
желал бих да спра
на сладостна почивка
и смаян да съзра
цветущата усмивка
на селските моми...
Там мойта песен мила
мощ нова би сдобила
по красните хълми.

А там на север гледа,
над всичко заповеда,
димящ се кат вулкан
великият Балкан.
О, старий исполине,
Юмручал горделив!
Аз пак те видя нине
във небесата сини,
изпъкнал, гол, плешив,
като гигантска птица —
на вихрите столица!
На север и на юг,
в полето или тук,
където и да ида —
си тебе ази вида,
като се вдигаш прав
сърдит, замислен, вечен,

величествен, мъгляв,
кат идеал далечен!

1882

Долината

Обичам те, долино моя хладна,
долино сенчеста, приветна, шумна —
мирът на твойта тайнственост отрадна,
шумът на твойта вада сладкодумна...

Възток ли, запад ли изгрей пламливо —
ти каниш ме приветливо на гости
и бързам в твойто лоно аз щастливо,
обилно с прелести омайни, прости.

Във твойте брястове зеленолисти
невидим славей пей, въздиша чудно,
упойно бъблят струите сребристи
на твоето поточе будно.

Когато вечер знойно юлско слънце
зад твойте стари дъбове зализа,
над теб се носи весел шум от звънци
и стадото насам игриво слиза.

Дръвята шъпнат; птички рой грамаден
цвърчат си; крави млечни мързеливо
пристъпят; въздухът е хладен
и пълен с дъх от сено миризливо.

Приятно губи се окото в твоите
отрадни сенки, де зефирът шушне,
и следва сред ливадите, усойте
на твоята вада токът лъкатушни.

И вред хармония се нова слиша,
и вред природата цъфти омайна,
и нямаш кътче, дето да не диша
поезия божествена и тайна.

Хисар, юли 1883

Майски вид

Елате да погледнем на тоя чуден рай!
Излезте на полето: сега е красен май —
часът на красотите, на любовта, цветята;
елате да подъхнем от пролетния свят,
от полското диханье, от горский аромат,
от струите прозрачни, що леят небесата!

Природата засмяна в тез дивни часове
скърбящите приветно към себе ги зове.
О, вий, кои мечтайте, души, кои търпите,
страдалци ил поети, излезте днес навън:
за вашта скръб — утеха, за ваший дух — огън
тук има да открийте.

Сърца ви ще затрепкат от радост в тоя миг,
и ваший взор, омаян от божия светлик,
ще се напълни с сълзи признателни и жежки;
и в сладко умиленье уста ви ще мълвят

слова вълшебни, тайни, които никой път
не може ги изказа езикът чловешки.

Хладът и миризмите и свежият зефир
изпълнюват душата с блаженство и със мир;
небето и земята любовно се цалуват,
и птици страстно пеят, горите шумолят,
и тебе ти се иска да любиш на светът
сред тез хармоний майски, духа ти що милуват.

Навред очарованье! Величие навред!
Окото без насита лети от цвет на цвет...
И като чучулига, ту в небесата сини
потъва, пей звънливо и радостно витай,
ту като пеперудка тук долу си играй,
и детски се любува на райските градини.

Нивята позлатени, на ветра от дъхът
вълнуват се красиво, преливат се, блещат.
Из тях, кат красен накит, обречен за момите,
чърви се ален пукъл, синчецът се синей —
и бялата лай-кучка в тревицата се смей —
всред мирните ливади емблема на звездите.

В дъбравата е шумно. Там славей гласовит —
певецът на горите, орфей пернат и скрит,
напява своите страстни мелодий в упоенье,
и често из браздите се тихо слива с тях
ту задружната песен, ту веселият смях
на младите копачки със бузи зачървени.

А там — горите сини — гигантски твърдини,
глави си снежни къпят в небесните вълни,
и в празника участие и те за да добият,
цалувката си свежа изпрацат къмто нас
и правят да се люшка леса и слабий клас

и с младо сладострастие гърди ни да забият.

Елате да погледнем безкрайний синий свод,
тоз океан въздушен, без дъно и без брод,
как в хаоса лазурний, де пъплят световете,
се облаците реят, кат някакви мечти,
как слънцето прекрасно разпалено пламти
и сипе въз земята зари, песни и цвете;

как май благословени, кат гений-чародей,
навред живот, и младост, и хубост нова лей,
и в червейчето мъртво, и в зрънцата зарити;
как из скалите вади усмихнатия храст,
как вред душа разлива и вкарва с чудна власт
поезията в живота и любовта в гърдите!

Вечерният час

Ето вечерния час.
Огнения збник изпраца на нас
своята сетня, приветна усмивка,
тихо природата иска почивка,
в сладка умора и нега, и страст.
Ето вечерния час.

Сладък зефир се разлива.
Чудно листата си шъпнат свенливо
тайнствени речи, въздишки свети,
като любовници в сладки мечти,
и над вселената полусънлива
сладък зефир се разлива.

Всичко утихва, мечтай.
Млъкват и ветри, и песни, и лай;
само ручейката хладно ромони
в мрака под тъмни надвиснали клони.
Звездното небе безмълвно сияй;
всичко утихва, мечтай.

Цяла природа почива.
Млъква гората, полето заспива.
Ангел невидим в надземния шир
плува и носи услада и мир,
всичко в едно се дихание слива:
цяла природа почива.

Хисар, 1883

Хисарските развалини

От векове бивши скелети печални,
стърчат тия голи стени
и будят в нас мисли и спомени жални
за някакви минали дни,

когато светът е на цезари хищни
свещеното иго носил
и гробници крепки, грамадни и пищни
за своята свобода градил.

Сега тук е пусто. В тез силни огради
съдбата отвори пролом,
безпечно по глухите, диви грамади
змията пълзи мълчешком.

Отдавна гръм арките не е разтрясвал,
в стените див бурен вирей
и в рова дълбоки, що тях е опасвал,
орачът пшеницата сей.

И векове цели погребани плуят
край тия сломени стени,
тръби и гърмежи за бой се не чуят,
а враните грачат едни.

Останки бездушни, следи запустели,
величье зарито в прахът!
Кат гробове глухи в тез красни предели
навяват скръб на духът!

И тук, де е всичко шум, хубост и радост,
вий спите под синия свод:
едни застарели сред толкова младост,
едни мъртви сред толкоз живот!

Хисар, юли 1883

Когато ида в Балкана...

Когато ида в Балкана
в ония тъмни дъбрави,
сърце ми бързо ще сети
свобода, лекост и здраве.

Над мен си гледам небето,
пространства волни, широки,

под мен полята зелени,
долини хладни, дълбоки.

Душата бива там чиста
без яд, без грижи, без страсти.
В недрата твои, природо,
таи се чистото щастъе!

Там!

Искаш ли да посетиш страна
пълна с бляскави предания,
люлка на велики имена,
на тегла, сълзи, страдания?
    Де в шумящите гори
    дъхат сладки благовония,
    де небесните зари
    греят грозни беззакония?
То иди, о, брате, в Македония!

Ти желаеш ли да видиш свят,
дето нивга не блесна свободата,
де небето пуца благодат,
а яремът загрози природата?
    Де надежда не блещи,
    де сред общата хармония
    вечен плач се чуй, ехти,
    дето вечна е агония?
То иди, о, брате, в Македония!

20 август 1883

Размишления в колата

Хладно, зима. Ветровете
сняг по пътя сипят вече.
Сивчо, Кривчо! Дя, теглете,
че градът не е далече.
Там ще вземем нашия Яка:
разпус пише ни, че има,
майка му дома го чака,
Коледа ще минем трима.

Доста време, откак он е
на ученье в градско шко`ло;
малко луд е и хайгон е,
но не щях да падна долу;
всички пращат, и аз пра`тих.
Та и ний не сме ли хора?
Колко мъки си изпатих,
майка му дор приговора!

Ех, дете е, що да правя:
грях е сляпо то да трае,
злато няма да оставя,
бари книга нека знае.
Не е право, дето казвал
поп Танаску, бог да прости,
че в учений дявол влязвал,
по` е харно да сме прости.

Не е право, не е право,
има нещо в тая книга,
тя върти света наздраво,

тя струпала, тя повдига.
С едно рало и волове,
видях, царства се не грабат;
времена дойдоха нови,
и човеци нови трябат.

Мина робство, неволия,
но да спим и то не струва;
простият и в слободия
пак е сляп и пак робува.
Едно време бе парата,
тя ум даваше за двама,
а днес питат във главата
какво има, какво няма.

И наш Яко след пет годин
глава умна ще да стане,
и учен и благороден,
ще зарадва старостта ни.
Тогаз нека хаджи Пете
да се пъчи, да се ежи...
Кривчо! Сивчо! Дя, теглете!
Нощта пада, вятър реже.

Как го майка му, горката,
чака сега да се върне,
да го стисне плачешката
и порасъл да го зърне!
А пък аз ще кажа: „Сине,
кажи нещо от наука!“
Той тогава ще да зине,
като гълъб ще загука.

За небето, за земята
и за всяка история,
какво има по царства`та,

какво става в България...
А пък ний... Като пияни!
Не ще верува око ни!
Оттук гледам как ще фане
майка му сълзи да рони.

Кривчо! Сивчо! Дя, теглете,
че в града ме чедо чака,
утре рано там стигнете —
ще да вземем нашия Яка.
Той три годин паса вази —
и вий му се отплатете,
и за Бъдни вечер нази
ранко дома занесете!

Януари 1882

Оживелите кости

Съдбата, що дарува
на птичето гнездо,
на скитник кораб завет,
на дивий звяр легло,

и мене — скитник беден —
най-после съжали
и кътче на земята
ми малко отдели.

При старо гробе турско*
[* Гробищата Орта-Мезар в Пловдив]
аз дом си основах,

но много прашни кости
от тамо изкопах.

Да, кости и останки
от стари векове,
и черепи изгнили
на мъртви родове.

Но призраци ужасни
дойдоха през нощта.
„Кяфире! — те крещяха, —
как имаш дързостта?

Тук никой крак неверни
не бе стъпал до днес,
сега сме поругани,
изфърлени без чест.

Какво позорно време!
Кой би изтраял туй?
Или пророкът вече
не види и не чуй!?“

О, сенки, аз им рекох,
идете си назад,
потайте се в земята,
не сте за тоя свят.

Не само ваште гроби
разфърляха без ред:
преврати по-ужасни
ще видите навред.

Кат някой вихър буен
дойдохте един ден,
загльхнахте във бурен,

мухлясахте във лен.

И нивата, в която
минахте без следи,
сега е с благодатни
прорязана бразди.

Вий мъртви сте, но чуйте:
властта ви се срути,
по нашите полета
свободата цъфти.

Бесиля и гробове
вий сяхте в тези места —
днес паметници славни
учудват тук света.

Предания вековни
на натиск и разврат
дух нови ги замести
мир, правда, благодат.

Идете си, о, сенки
на миналите дни,
тук странни сте, тук няма
какво да ви плени.

Добре влезнахте в гроба
при вашите деди,
със умове заспали,
с мирясали гърди.

Сега защо станахте?
На чий дойдохте зов?
Умрялото не буди
ни милост, ни любов.

Върнете се, прахът ви
злодейски нека спи:
добре поне, че кротко
земята го търпи.

Раненият опълченец при Шейново

Бой гърми, земя трепери.
Недалеч, под голий рът,
трима руски офицери
в бедна хижица лежът.
Славни рани из клането
ги извадиха навън,
малко чаец във гърнето
ври над слабият огън.

Изведнъж скръцна вратата
и носилка влезе пак
с нова жертва от борбата
с ратник млад, с ударен крак.
Кръв тече обилна, гъста
из пречупената кост,
сабя турска е на кръста
на злочестий млади гост.

— Ура! Ваше благородье! —
радостно извика той, —
знамето се там забодее!
Ура... Шейновския бой!
— Ну, разправяй, бога ради,
как и що?... Добра ли вест?

— Вейсел-паша се предаде
с шейсе батальона днес!

— Браво, браво, мой любезний,
за таз славна новина!
Пийни чаец, постопли се,
виж, навънка е зима.
А таз рана как ти доде?
Колко кръв, бедняжка!... Ех!
— Нищо, ваше благородье,
във редута я приех!

— Успокой се, почини си,
ти си славен маладец,
йоще чаец...отдъхни си.
Вот! Победа наконец,
и балкани няма повеч —
лаври Скобелев набра.
Слушаш, Михаил Петрович?
Туй е нашето ура.

— Молим, ваше благородье,
вий познавате добре:
Кога генералът води,
кой не иска да умре?
Отзарана аз си рекох:
как горя във тоя студ!
Двама юзбаший съсекох
вътре в самия редут!

Ето сабята, която
от по-дъртия земах,
другия — заклах, когато
ме нападна...Не, сбърках!
Той бе ранен — сатаната:
гръмна въз мен, хоп в крака!

Аз го стигнах пълзишката
и удуших го с ръка.

— Браво, храбрий мой — продума
офицерът развълнен, —
земи тез три пола...нищо,
ти си храбър и ранен,
теб Георгиевский се пада...
— Ваше благородие, не,
не заслужвам аз награда:
сто да бях убил поне!

Мойте братя опълченци
в нови славни бойове
ще да гонят, поразяват
вечните ни врагове.
Аз не мога нищо веќе,
а едвам се настървих:
ах, да имам крила леки,
че да фръкна и аз с них!

— Почини си колко-годе.
— пристъпът вървя добре,
струва, ваше благородие,
челяк тамо да умре:
знамената се развяха,
музиката заигра,
а гранатите валяха
от проклетата гора.

Но ний знайм, че генерала
и той върви преди нас,
и фукнахме, като хала,
към редута... и завчас
„На щики!“ команда става:
бой, и крясък, и ура!

Вижте ми сега ръкава: —
не знам кой го тъй раздра!

И разбърка се народа!
Опълченците крещат:
„Ура! Смърт или свобода!“
„Аман!“ — турците реват.
Всички гуркаме се вътре!
И там кръвнина и сеч:
един охка, друг се тътри —
но редутът наш е веч!
— Успокой се, братец мили,
и кракът не шевели!
— Нищо, ваше благородье,
той от радост не боли!

1882

Пред гумното

Ето честния работник,
ето здравите ръце,
ето същият благородник
с изгорялото лице.

Той работи. На съдбата
нищо няма да дължней.
На труда си само смята,
на небето се надей.

Като нази няма знание:
жне, вършей забравен той,

и света с пота си храни —
мълчаливият герой.

1883

Родопите

I

Родопи горделиви — грамада вековечна,
от върхове гранитни верига безконечна,
защо ме тъй привлича видът ви див, суров?
Кат зидове гигантски, вий вдигате се смели
и криете от нази невидени предели,
цял свят незнаен, нов.

Обичам да ви гледам величието диво —
да гледам как стремите чело си горделиво
и фърляте широко надменния си взор;
как лъскат снеговете, що вази увенчават,
как зъбят се скалите и с гняв се вдълбочават
в бездънния простор!

Усмихнатата пролет богато украшава
плещите ви с кокиче, полите ви с морава
и във часът, когато буранът гневно вей
и носи дъх зимовен от карпите ви голи,
зефирът сладко шушне във тъмните юдоли
и славейчето пей.

И пей долът, потокът, лесът, гората стара,
пещерята, гнездото и пилето, и звяра,

учудени, пленени от ясный божи мир
и тоя шум размесен на цялото създанье,
от гласове и химни грамадно съчетанье,
се слива с вечний мир.

В дъбравите ви глухи, що брадва йощ не знаят,
де дивите глигани куршумите нехаят
и никой гръм не сплашва рогача фърковат,
свободата царува в съгласие със екът,
и рядко в тез пустини се мярка човекът,
кат дух от други свят.

При ваште реки бистри и извори прозрачни,
де нрави прости владат и духове юначни,
звучи език кристален, кат вашите вълни,
и спомени старинни, и дремящи преданья
живеят в тез долини и крайща без названья,
кат срутени стени.

Тор

Полята мъртви, подивели
и гробен сън царува тук;
над угарите запустели
нито` движение, нито звук.

Намусен висне небосвода,
кат мисъл черна върху нас,
мълчи умрялата природа,
сковал я зимен сън и мраз.

И моят род, поля заспали,

заспал е в непробуден сън;
не го вълнуват идеали,
не го разбужда глас отвън.

Той спи, а ний, борци унили,
шумим без полза, без разбор,
и наший ум, дела и сили
са прах нищожен или тор.

— Мълчи! Не знайш — извика торът,
събран по черните бразди —
и аз, и вие гнийм в позорът,
но в нас велик залог седи.

Днес нищо сме, но нашто дело
без шум ще утре пусне плод
и бъдеще нараства цело
под моя сок, под ваший пот;

над мен ще блесне жежко слънце,
у вас то в гений ще изгрей
и всяка мисъл, всяко зрънце
от нас торено ще узрей.

Януари 1883

И често мисля аз печално...

И често мисля аз печално
коя е нашата съдба?
Дали ще умрем тъй фатално
без чест, без знаме, без борба?

Какво наследство ще дочакат
унуците, кога заспим?
И на забвения от мракът
как името си ще спасим?

Примери ли от доблест лиха?
Свобода ли ще им дарим?
Умрелите я придобиха —
ний живите ще я затрим!

Май 1883

Къпина

След толкова години
и скитане злочесто
аз пак се жив завръщам
във родното си место.

И всичко пак намирам
красиво, разцъфтяло;
от моите мили само
следа не е останало.

Пак тъй е планината
величествена, дива
и вятърът полюшва
узрялата нива.

И видя пак _Харманя_,
де скачаше хорото,

и черната къпина
при входа на селото.

Тя йоще трай, черней се
въпреки времената,
като тъга, зарасла
дълбоко във душата.

1883, Сопот

Да бъдем великодушни!

Нека да оставим воля на полетът,
нека расте борът чуден и висок,
нека реве вихрът, нека пей поетът,
нека и орелът лети на възбог!

Нека не ругайме Елбрус — великана,
че един се вдига с вечни снегове,
нека да не хулим безстыдно Балкана,
дето възвишава горди върхове;

нека да не плюем шарът, аромата
на розата; нека славейт да пей,
крилата да фъркат, да бият сърцата,
живото да диша, светлото да грей.

Господа, да бъдем по-великодушни.
За всички ни има въздух и простор.
Архимед желай ли земята да люшне —
да му дадем наште мишци и напор.

Завистта змия е, що съска и лази.
Зоил и Терсит са чеда на нощта...
Има много, много да творим у нази:
на таланта — воля! Път на мисълта!

Март 1882

Момина баня
Балада

Чучурът печално бърбори в нощта.
На плочите влажни дреме челядта,
децата сънуват унесени сладко:
до Петя бе Тинко, до Иванча — Радко.
Чучурът печално бърбори в нощта.

Едната я майка дрямка не улавя.
Тя пули се в мрака, слухти, не забравя...
Вратата под ключ е, пусто е навън,
шумът на чучура докарува сън,
но бедната майка сън я не улавя.

Чучурът замлъкна! Но вирът шуми,
кат че нещо шатри в топлите вълни:
ту плиска се тихо, ту глухо клокочи,
утихне внезапно и пак избърбочи...
Чучурът замлъкна! Но вирът шуми,

„Ах, господи мили! — тя бледна пришъпна, —
какво се бърбука? Ух, цяла аз тръпна!
Иванчо е влязъл и къпе се тук.
Дете вироглаво! Та кой ще е друг?

Ах, господи мили!“ — тя бледна пришъпна.

Тя стана уплашена, пблна свещта:
децата са всички на своите места.
Но в банята нещо се странно вълнува,
изпъкне, потъне и в мрака заплува...
Тя гледа уплашена, дига свещта.

И гледа водата надула се цяла,
улея закрила, догоре преляла.
Мома непозната полива се там.
Бърбука се, плува и гледа насам,
а майката гледа, настръхнала цяла.

Момата се къпе във тъмния вир.
Косата ѝ плува на дълж и на шир,
тя гмурка се мълком, играе и плиска,
потъва, изскача и гаче се киска —
момата се къпе във тъмния вир.

И банята странно и глухо клокочи,
и капките пръскат на самите плочи...
И майката духна свещта, па легнѐ
ни жива, ни мъртва. Наста тъмнина.
А банята странно и глухо клокочи,

Хисар, 15 юли 1882

Excelsior!

Away! Away!

Байрон

I

В пустинните усой на Стара планина
се урва възвишава чудовищно висока,
във нейното подножие провала зей дълбока,
а върха ѝ се губи в незнайна висина.

Но случва се смел пътник, та тоя страшен връх
наима се да гони, до него да възлезне,
да се крепи на косъм над пропасти и бездни —
и ето го, че тръгва по лъскавия мъх.

Той тича нанагоре, безстрашливо, напреко,
целта му го повдига и волята крепи.
Той бърза: той борбата приема и кипи,
но уврата е права и върхът е далеко.

Той крачи, а ходът му зафаща да криви,
напъва се, стреми се, поима, дъха често,
извъръща се, поглежда изминатото место
и с нова сила взима нагоре да върви.

Но скоро смелий пътник усеща се, че тегне;
той тътри се пречупен по гладките треви,
подхлъзва се, неволно за мъха се лови
ил някой корен жилав се мъчи да засегне.

Той пъпли тихо вече; настая труден час!
Една лъжлива крачка — той в ямата се сваля,
един внезапен вихър — и долу го струпаля!
И пътникът се катри без сила и без глас.

Но всякоя минута той спира се, почива;

озърта се надолу и види: страшине!
Погледнува нагоре: ужасно вишине,
по-плъзгаво, по-стръмно — съцето му се свива.

И пълен с възторг ужасен, той вижда, че орлите
наравно с него фъркат из сините зари,
покорно му се кланят отсрещните гори
и на реките тайни съгледва веч главите.

И казва: „Луд съм аз бил! Кой други като мен
долината оставя — над ямите да лази?
Стремление безумно! Що диря тука ази?“
И казува: „Да, луд съм!“ — и пак върви смутен.

Той пъпли, но напредва, той мърда, но се дига,
потаен глас му шепне: Не гледай нанаяд!
Йощ малко ти оая! Напред! Бъди крилат!
И потен, морен, счупен на върха той достига.

И — о, картина дивна! Пленен, очарован,
той сам един оая с величието боже,
балканът непристъпни му служи за подножъе,
челото му царува в лазурний океан.

II

И геният не тъй ли полета си подкачва
от сферата на мрака към светлий небосклон,
там, дето го очаква блестящият му трон,
там, дето нищо мръсно до него се не качва!

Из най-напред е малък, той губи се, блуждай.
С тълпата се размеся, с нищожните е равен,
прекарва тихо, мирно живота си безславен
и своето призвание велико сам не знай.

Но бутне го внезапно десницата на бога
и творческият пламък в душа му загори,
той трепнува, настръхва и в сините зари
полита и оставя под себе шум, тревога.

Той фърка, като гледа задоблачния мир,
в широкото стреми се под слънчовия блясък.
Не слуша на тълпата безсмисления крясък,
той гладен е за воля, за въздух, за ефир.

Възходът му е мъчен, полетът му опасен,
нечакани препънки на пътя му стоят,
мъгли, теченья разни и бури, що ръмжат,
готови да го тласнат във хаоса ужасен.

Нерядко той се спира, уплашен от шумът.
Надолу гледа — грозно, нагоре — невъзможно!
В душата му прониква съмнение нищожно.
Той вярата си губи, тъмнее му умът.

Но той се сепва, тръпне, пак плеснува крилата
и фърка през мъглите, през бурния гърмеж,
глас таен му пришъпва: Ти гений си, напреж!
И той лети нагоре, лети към светлината.

Там нови сенки бягат през смелия му път,
светкавици и мълний разпарят ширинето,
и паплачи нечисти затулят му небето,
и птиците на мрака го гонят и кълвйът.

И дълго той се скита в борба с беди опасни,
стремии се, забикаля, напада и се крий,
когато слаб е, бяга, когато може, бий
и всичко одолява в полета си прекрасни.

И тоя гений, който ту Колумб се зове,

ту Байрон, ту пък Цезар, ту демон на борбата,
един, самси се бори със целий свят, с съдбата,
прескача хоризонти, пространства, векове.

И най-подир, след мъки, борби, позор и врява,
той тленното надвива, превзема вечността
и горд и мрачен стига оная висота,
де нищо не смущава безсмъртната му слава.

Юли 1882

Бук и тръне
Басня

В усоите, в долините
растеше бук клонат.
Трънаците, глогините
нападаха го с яд:

— Ти душиш ни, додяваш ни,
кой бяс те тук тури?
Да дишаме не даваш ни
ни въздух, ни зари.

Ний гинеме, ний гаснеме
под твоята снага,
не пущаш ни да раснеме,
завиждаш ни сега.

— Млъкнете там, потайте се —
каза им гордий бук, —
вий тръне сте, познайте се,

защо шумите тук?

Напразно вий се сърдите,
признайте си грехът:
вам даде се да бъдете
съседи на прахът;

да дърпате, закачате
край всякой път и друм,
да скубите минвачите,
да жилите без шум.

Ни слънцето, ни сянките
не са ви криви вам,
до мен растат фиданките
от моя род голям.

Не се тъжат, оплаковат
от нищо на светът,
от бурите наякноват,
виреят на пекът.

Защото те родени са
високо да растът,
по своя род, кат мене са —
гиганти на светът.

На лято в дните знойните
ний правим сянка, хлад
на пиленцата пойните,
на пътник и на гад.

Над малките ний владаме,
не се боим от брой!
А паднем ли, то падаме
със халите във бой!

И пълним самотиите
със плачове и страх,
а вие живи гниете
в забвение и прах.

1882

Пак борби, борби нечестни...

Пак борби, борби нечестни,
буйства, козни, клевета.
Няма място зарад песни,
няма час за любовта!

Родино, ще те оставя,
имаш въздух ядовит,
в теб душата днес вкушава
само злъчка, само стид.

Родино, ще те изгубя!
Родино, ще бягам веч!
Чини ми се, отдалеч
аз по-много ще те любя.

Юли 1883

Леевица

I

В таз уся, татко мой,
в мъки ти издъхна,
твоята кръв, като порой,
тук бликна, изсъхна.

Тук остави ти глава,
кости мъченишки,
с недодумани слова
и с глухи въздишки.

Кой чу сетният ти вик
молебен и жален?
Кой прие във оня миг
твоя взор прощален?

Кой на помощ се яви,
кой сгря твоята вяра,
кога мечът се възви
над глава ти стара?

Твой съм син и тук не бях,
ръка да протегна,
твоя кръв съм — не успях
с теб ведно да легна.

Кой знай що си тук мислил,
страдалецо клети,
болен, немощен, унил —
на звяра в ноктете?

Може би да си умрял,
като тиха жертва,
може би си прогълчал
нечуена клетва,

въз съдбата, въз светът,
въз небето боже,
и въз мен, що в твойта смърт
зех участие тоже!

II

Ти умря тук недалеч
с упорна надежда,
паметният камък веч
тук се не съглежда.

Може би, че в тоя час
тревата го тули,
или горска хала с бяс
нейде го търкули.

Нищо. Твойта страшна смърт
нека дири няма:
не теб само на светът
гълтна тази яма,

не ти хладен падна пръв
жъртва на борбата —
и тъй много гроби, кръв
пълнят ни земята.

Колко свят в ония дни
тук смъртта заграби,
деца, старци и жени,
немощни и слаби!

Колко сенки в тоя час
около блуждаят

и с отчаен, гробен глас
нощем тук ридаят!

Ах, свободата без кръв
не иде на роба:
зарад нея трябва стръв
от дъхът на гроба,

и от трупове безброй,
от мъртви юнаци,
и от пушек, и от гной,
и от плач сираци...

Ясно свети върху нас
вече небосклона —
няма за теб, татко, аз
сълза да порона!

Няма подло тоя ден
да заплача тука:
нека туй сърце във мен
сега да се пука!

III

Ах, да би бил жив останал,
да не бе загинал,
ах, да би пак оживял
твоя прах изстинал,

та да станеш да съзреш
нашата свобода,
ти, кой с такъв жар горещ
любеше народа;

ти, кой чака мълчишком

и верва тъй страстно,
и мълвеше крадишком
словото опасно;

ти, кой изтърпя безчет
беди, мъки жалки,
и великия завет
върчи нам от малки;

ти, кой в най-ужасний час
верва неусърнал —
как те бих прегърнал аз,
как ме би — прегърнал!

Как ти бих казал: „Живей!
Свободен е роба!“
И с душа, коя се смей,
влезнал бих ти в гроба!

IV

Колко други йоще знам,
дето тъй умряха,
и на тоз двубой голям
края не видяха!

Те загинаха със жал
и глави склониха,
но в светия идеал
не се усъмниха.

Ти от тях бе. Ти горя
с таз надежда тайна,
и със вяра пак умря
в победата сяйна —

вяра крепка, що топли
наш през вековете,
и през всичкий мрак, мъгли
не спря да ни свети.

И когато ужас див
обфана страната,
и слух мрачен и смутлив
дойде от войната,

че врагът се одържа,
че напред отива,
ти каза сърдит: „Лъжа!
ТЯ се не надвива!“

И кога градът злочест
в бяг се разотиде,
ти викна: „Що бягат тез,
когато ТЯ иде?!“

И кога врагът с меч гол
пред теб се изправи,
ти помисли в тоя дол:
къде се ТЯ бави?

И ТЯ дойде, татко мой,
таз Русия яка,
като хала, кат порой,
но ти не дочака.

V

Поклон, сянка, дух блажен,
поклон, жертво свята!
Благослови тихо мен
днес от небесата!

Българският език

Език свещен на моите деди
език на мъки, стонове вековни,
език на тая, дето ни роди
за радост не — за ядове отровни.

Език прекрасен, кой те не руга
и кой те пощади от хули гадки?
Вслушал ли се е някой досега
в мелодията на твоите звуци сладки?

Разбра ли някой колко хубост, мощ
се крий в речта ти гъвкава, звънлива —
от руйни тонове какъв разкош,
какъв размах и изразитост жива?

Не, ти падна под общия позор,
охулен, опетнен със думи кални:
и чуждите, и нашите, във хор,
отрекоха те, о, език страдални!

Не си можал да vyplътиш във теб
съзнанията на творческата мисъл!
И не за песен геният ти слеп —
за груб брътвеж те само бил орисал!

Тъй слушам си, откак съм на света!
Си туй ругателство ужасно, модно,

си тоя отзив, низка клевета,
що слетя всичко мило нам и родно.

Ох, аз ще взема черния ти срам
и той ще стане мойто вдъхновение,
и в светли звукове ще те предам
на бъдещото бодро поколение;

ох, аз ще те обриша от калта
и в твоя чистий бляск ще те покажа,
и с удара на твойта красота
аз хулниците твои ще накажа.

Пловдив, 1883

Да можем да постигнем ние

Да можем да постигнем ние
задачата велика,
в нас трябва сърце с шум да бие
и горда кръв да блика.

Да можем изгради без стид
народний идеал,
нам трябва мишци от гранит
и воля от метал.

За да убийм от вълн кентаврът,
ехидната у нази,
да смийм срама, да грабнем лаврът,
нам трябва витези.

Да можем в куп да се сбереме,
да бутнеме балкани,
да създадем велико време —
нам трябват великани!

1883

Разхубавяла, разцъфтяла...

Разхубавяла, разцъфтяла,
природата се е разпяла:
шуми долът, шуми гората
и въздухът, и небесата.

И сякаш тоя шум омайни
е на вселената душата
ил химн от някой струни тайни
между небето и земята...

Родното пепелище

Ох, не за радост, не и за разтуха
при теб дойдох, о бащино огнище,
на мойто детство люлка вече глуха,
на мойта младост жално пепелище.

Печално гледат тез останки прашни,
тез срутени стени, грамадни ями,

тез дупки с бурени обрасли, страшни,
кат гробове зинали под крака ми.

Ах, де оградата оная мила,
де раснах, пях, минувах дни благатки,
де зрейше мойта младост, ум и сила
под толкова любов и грижи сладки?

Де она дом, във чий прозорци чисти
засмяно утроем слънцето блещеше?
Де младата лоза с зелени листи,
коя над двора весела висеше?

Де чучура с вълни шумящи, светли?
Де чемиширите бухлати, гъсти? —
Гласът на перястите будни петли
и песните на птичките чевръсти?

Уви, днес всичко глухо, запустяло!
И тук, и около: трева, грамади.
Скръбта живеи в туй място погрозняло
и гущерът — в разсипаните сгради.

Едвам тук-там лица печални, бледни,
кат призраци се мяркат в бучинишът,
моми повехнали, вдовици бедни,
остали живи само да въздишат.

Направо впивам очи насълзени
да зърна нещо в тез останки гробни,
следи на пламъци и разрушение,
на сънища мъчителни подобни.

Не видя нищо! Всуе аз блуждая,
и къта, де пръв път видях небето,
уви, едвам аз мога да позная —

и то по свиването на сърцето.

Сопот, юли 1882

Рицар Балафре
Романтизъм

Славний рицар Балафре
тръгна лаври да бере
по полетата тракийски,
по долините морийски.
На глава му меден шлем,
на бедра му меч голем,
яка ризница го варди
от стрели и халебарди.

Славний рицар Балафре
би се храбро и добре,
много слава той спечели
там в богатите предели:
мънастиря три обра,
злато, свила той събра
и върна се в своя замък,
построен на твърди камък.

Среднощ стигна у дома.
Там е глухо, сън, тъма.
— Де е красната Павуна
да я видя и цалуна?
— Господарю, тя е в плян,
грабна я войвода Дан
и през чуките удари —

отвеща Фанчулла стари.

Кипна, бухна Балафре,
като Бялото море,
сбра дружина горделива,
яхна коня златогрива,
шлем нахлузи, вежди сбра
и към черната гора,
кат светкавица замина
с отбор момци двестамина.

Цяла нощ скита се той,
гладен за мъст и за бой,
урви, долове кръстоса,
но Павуна златокоса,
не намери, не съзре.
— Дане! — викна Балафре, —
бяг не мяза на юнака!
Рицар Балафре те чака!

Ала екът из лесът
отвеща му на гласът.
Балафре надува рога,
свири, гърми дор до бога,
буди тъмни долове,
стряска голи върхове...
— Дан-войводо! — пак изкряска
и сърдит с ръце изпляска:

— Ако сърце в тебе бий,
то, кат заяк, не се крий,
със Павуна покажи се,
я върни я, я бори се.
Който люби, той не мре.

Аз съм рицар Балафре,
конт и княз на равнината.

— Аз съм цар на планината —

викна Дан-войвода там.

И намръщен, горд и сам

той изскочи от гъстака.

— Тако ми светого Жака,

и тук рицари растът.

— Туй не знаех на светът! —

Балафре учуден рече

и към Дана се затече.

— Ти си сам и аз съм сам.

С кръв се мий юнашки срам.

Аз съм Балафре Феронски,
рицар без страх, конт Бульонски;

с Балдуина, моя крал,

в двайсет боя съм влизал.

— Аз видях при Одрин сеча,

дето той си даде меча.

Но аз чакам! Да начнем,

дор е хладно нека мрем!

Рече тихо Дан-войвода.

— От когато рицар хода,

страх що е не съм узнал! —

викна контът побледнял.

Дан ревна: — Откак живея

йощ не знам да червенея!

Да зафанем, Балафре,

вече знаем се добре.

— Дан-войводо! Тя е моя!

— Туй кажи го подир боя!

— Ех, готви се да умреш!

— Помоли се по-напреж!

И двамината соколи

изтеглиха саби голи.

И почна се боя веч,
кръстоса се меч със меч,
враг на врага смърт изпраща,
удар удара посряща,
стоманата чатка, пей,
пот ручи и кръв се лей,
пламтят очи, кипи боя,
тръпне глухата усоя.

Вече слънцето блещи
и дъбравите злати.
Саби святкат, като мълний,
гърди кипят с ярост пълни,
няма отдих, няма спир,
Балафре не иска мир,
Дан-войвода труд не сяща
и на рана с рана плаща.

Ето вече трети път
нови саби как трошът.
Никой не мре и не пада,
нито иска пък пощада:
контът кървав, страховит,
Дан настръхнал, яровит!
— Дане! Чакай, доста кърви! —
Балафре извика първи:

— Ний кръвта си ще излейм,
преди да си одолейм!
Тако ми свети Марцело,
имаш стоманено тело!
— Както ти гърди от мед!
— Аз предлагам най-напред:
да оставим на Павуна,
тя да реши нашта буна.

Нека каже тука с глас —
кого иска тя от нас?
Дан извика гръмогласно:
— Излез, пиле мое красно,
и без страх ни извести
кого повеч любиш ти?
Контът радостно потръпна:
— Тя е моя — си пошъпна.

И високо викна той:
— Нека върху герба мой
падне укор и презрение,
ако тя не е за мене —
аз сърце й нежно знам.
Дан викна: — Да падне срам
въз тези гори и дъбрави,
ако Дана тя забрави!
Ей Павуна се яви —
самодива в тез гори —
златна коса тихо вей се,
младо лице руменей се,
двама борци в жар горят,
две войски кат лист трептят.
Тя застана белолика,
хубавица, па извика:

— Дор таз гора зеленей
дор и птичка в нея пей,
дор орела тук прелита,
и юнашство се почита,
и кокичето расте,
мома българка не ще
свойто либе да оттикне,
стар латинец да обикне!

Славний рицар Балафре
би се храбро и добре,
но когато се завърна,
той Павуна не прегърна:
неговият замък як
беше пълен с пущинак...
Ах, сега Павуна де е?
Без любов не се живее!

Хисар, 13 юли 1884

Два сфинкса

В полите зелени на Средна гора
два сфинкса недвижни, високо стоят.
От утро до вечер, от мрак до зора
един друг се гледат и вечно мълчат.

Главите им мъртви в небето стърчат,
дух някой на вечност от тях ни лети,
кат тъмни преданья те в хаоса бдят,
кат две вкаменени и тайни мечти.

И странникът, смаен, мълви отдалеч:
таз гатанка чудна кой там е фърлил?
И странникът мислено носи се веч
при жежкия пясък, при мътния Нил.

Хисар, 1882

Столетник

Замислен той стоеше
на вратнята на прага.
— Столетнико, кажи ни
къде умът ти бяга?

В кои години стари
и спомени се скиташ?
Ил с твоя опит дълги
ти бъдещето питаш?

— Какво да ви разказвам?
Сто годин веч привърших,
сега към гроба гледам:
аз пътя си довърших.

Видях години тежки,
беди посрещах страшни,
един по друг изпратих
аз всичките домашни.

Но, фала богу, видях
и работи големи,
и царя Александра...
Дочаках славно време.

Порадвах се и ази
на слободни години,
зарад кои плакали
бащи ни и деди ни.

Сега ще си отида,
на, гроба чака тамо...

Не жаля нищо вече —
едно ви казвам само:

Пазете си я здраво,
пазете, чеда мои,
свободата, сдобита
със кървави порои.

1883

Не дай, боже, да загинем...

Не дай, боже, да загинем
в тоз безславен, глупи час,
и полека да изстинем,
да изгубим вяра в нас.

Не дай, боже, да приемем
кротко своята съдба,
без участие да вземем
във великата борба.

Съжали ни от небето,
и прати ни час напред
по-нов пламък за сърцето
и крила за нов полет.

Изпрати ни нещо ново,
някой гений, някой спас,
някой удар, като слово
животворно зарад нас.

Май 1883

Елада

Кога ще ида в древната Елада?
Кога ще ида в оня чуден край,
кой къпе се в морето кат найада,
под небосклон, що кат сафир сияй?

Кога ще ида там, де Омир стари
Олимпът на земята е снимал,
де хубостта е имала олтари,
де цял народ от гении живял?

Там, де под малките чела човешки
гигантски расли образи, мечти,
де Платон мислел над проблеми тежки,
де Фидий мраморите въплъти?

Кога ще ида в оня край вълшебни,
колибел на герои, богове,
де в всякой кът преданье скъпо дебне,
де дишат толкоз дивни векове?

Де всичко йощ поезья населява,
де шапка да не снемеш ще е грях —
и спрян пред някой срит олтар на слава
чело си да допра до славний прах?

Май 1883, Пловдив

Не се гаси туй, що не гасне

За нас е радост, слънце златно
в навъсен ден когато бляска,
но лучът му грей по-приятно
през някоя тъмнична рязка.

Една звезда — и тя тоже
моряка води сред морето,
едничка искра нявга може
пожар да дигне до небето.

Огънят, в който Хус изчезна,
огря вселената по-ясно,
в нощ мрачна, бурна и беззвездна
светкавицата грей ужасно.

Тирани, всуе се морите!
Не се гаси туй, що не гасне!
Лучата, що я днес гасите,
тя на вулкан ще да порасне.

Тук всичко мре, изтлява, гние
и тез, що бдят, и тез, що падат,
престоли, царщини и вие
и червите, що вас изядат.

Едната светлина е вярна —
една във хаоса грамадни!
Със нея тоя свят се начна,
със нея няма да пропадне.

Във мрачен гроб фърлете нея —

тя повеч блясък ще се пръсне,
убийте я във Прометея —
тя във Волтера ще възкръсне.

И ако слънцето изчезне
от тия небеса приветни,
то някой в ада ще да влезне,
главня да вземе, да ни светне!

Януари 1883

Великата мисъл

Тя дълго губи се, блуждае,
нечувана в света се скита,
кога, отде, защо дошла е —
не знае никой и не пита.

Не стряска тя добрите люди,
тя нищо няма за внимание.
Във никой ум въпрос не буди
за своето тайнствено призвание.

Минуват месеци, години,
столетия минуват даже,
тя мерне се и пак заминне,
и пак изново се покаже.

Нарядко някой взре се в нея,
помисли, махне и минува,
друг дигне я, и пак пилей я,
кат дрипа стара, що не струва.

Друг тури я на лира — всеуе!
Той сам я още слабо сфаща;
друг сфане я, но кой го чуе?
Той нийде отзив не посряща.

При все това, узрява векът,
тя стряска вече умовете,
и само няма човекът,
могъщия дар в когото свети.

Но дойде гений — разбере я,
и сгрей я, и живот ѝ вдъхне,
вселената разклати с нея
и нов пожар в сърцата пъхне.

И всякой вика: — Мисъл нова!
Велика мисъл, гениална!
И почвата е, виж, готова
за работата колосална.

И целий свят сдобива вяра
в съдби по-светли, непознати
и вчерашната дрипа стара
извършва мирови преврати.

В душа се будят чувства мили...

В душа се будят чувства мили.
Природата се подмлади.
Усещам нов прилив на сили
и по-нов трепет във гърди.

И както всяка пролет в младост
аз лирата си взимам пак,
да поздравя с еднаква радост
последний сняг и първий злак.

Паметниците на България

Българио, Българио,
прекрасна си страна,
но бедна си, Българио,
от славна старина.

По твоите злачни брягове
и голи върхове —
ни спомени, ни знакове
от бивши векове.

Тук всичко е загинало
и в бурена мълчи,
на твойто старо минало
и гроба не личи.

Тук векове владала си,
но няма диря, знак.
Падала си, ставала си,
но се покрита с мрак.

На нашите ламтения
не даваш ответ леп,
изкуството и гения
не са живели в теб;

не са те обезсмъртени
ни в мрамор, ни в метал,
тук-там стени разкъртени
докаруват ни жал.

И твоята история —
изтрита редове —
честта пред нас отвори я
за нови ядове.

Тя кървава и страшна е,
ред промахи, беди,
набедница всегдашна е
на нашите деди.

Те дойдоха, заминаха
случайно в тоя свет,
без Косово загинаха,
умряха без завет.

Българио, имала си
добри и лоши дни,
но гола си, остала си
без славни старини.

С великите предания
не си съгряна ти:
едни възпоминания
за срам, за теготи.

Но се едно: обичам те,
о, родино света,
с триндафили накичам те
и с лаврови листа;

обичам те, защото си

за обич, милий край,
с позора си, с теглото си
ти пак си земен рай.

Ти даде ми милувката,
и първия покров,
във теб приех целувката
на първата любов.

Във теб узнах търпението
и горката съдба,
и рано йощ в мъчението
привикнах на борба.

Във твоето унижение
и горести свети
аз черпя вдъхновение
за песни, за мечти.

Обичам те, защото си
нещастна и света,
защото по челото си
опръскана с калта.

Защото си обидена
от злобната съдба,
от всички ненавиждана,
със всичките в борба.

Защото своите грешки ти
стократно изплати,
и в мъките най-тежките
велика стана ти.

Защото ти в неравната
борба биде юнак,

и имаш Шипка славната
и кървавий Батак.

Те днес са Пантеона ти
и твоя Колизей,
светила в небосклона ти
и вечни мавзолей.

На вековете бремето,
ни ударите зли,
ни бурите, ни времето
не могат ги свали.

Те нови са създания
на твоите деца,
дела от кръв, страдания,
от сили и сърца.

Недей тъжи, Българио,
не гледай нанаяд,
пред теб стои, Българио,
нов кръгозор и свят.

Недей жали умрялото:
прахът е прах, немей,
пред теб стои началото
и бъдещето греи.

Гради във него лепости,
създавай, работи,
но не стени и крепости
с грамадни висоти

от тухли и от камъци —
да траят векове,
а сгради, кули, замъци

от честни трудове,

от жертви и усилия
за работи свети,
що плесенът изгнилия
не смей да посети.

Юли 1883

Гордейте се, Родопи, гиганти камънисти...

Гордейте се, Родопи, гиганти камънисти,
с короната си снежна, обсипана с лучи.
Издигайте глави си в пространствата заристи,
там де орелът само замислено фърчи.

Но ваший дръзки поглед на север не стремете:
смирете вашта гордост пред Стара планина,
на мрачната й строгост сега се поклонете,
на нейний лоб забулен с мъгли и тъмнина.

Отде да знайте в тоз час що мисли исполина —
претварен със години, със облаци, с мечти?
Каква над него мисъл, кат мълния премина
и мрачното му чело набърчи и смути?

Защото той живее, и в пазвите му тайни
врат спомени и бури и тътне цял вулкан —
смирете се, Родопи, и с върхове си сяйни
сега се поклонете на мрачний великан!

Февруари 1882

Песента на синчеца

Малко цвете съм в полето,
аз съм синия синчец,
любя въздуха, небето,
кича полския венец.

Кат небето се синея,
ако ситно и да съм,
с мойта хубост хубавея
всяка нива, слог и хълм.

Аз съм синчец, аз съм радост,
бодил по мен не расте,
аз съм просто, като радост.
Аз съм мило, кат дете.

Бог самичък ме посея
и поля ме да раста,
на свобода аз живея,
на простора си цъфтя.

Малко цвете съм в полето,
аз съм синия синчец,
любя въздуха, небето,
кича полския венец.

1882, Хисар

Живи картини

Приятно е да видиш майка красна
надникнала над спяще си дете,
с каква любов дълбока, чиста, страстна
в лице му тихо, ангелско чете,
как гледа в него, как гърди ѝ тръпнат,
и как дъхът му мирни гълта там,
и как уста ѝ, блажено като шъпнат,
цалуват го едвам.

Обайни са Ромео, Жулиета,
кога се срещат двама в нощний час,
как с тих възторг под будните дървета
прегръщат се, омаени, без глас;
как устни им горят и се долепят,
как техний взор потъва в любовта,
как месецът ги гледа с таен трепет
през гъстите листа.

Прекрасен е видът на дева млада,
излязла веч из бистрите вълни,
с коса разстлана, мокра, кат найада,
с полузавити, нежни, белини,
как тръпне, как наднича боязливо
през шубраките — тоя слаб заслон,
как руменей и вгледва се свенливо
при всяк зефирен стон.

Но гледка аз не зная по-чаровна
от таз да видиш по вечерен час,
че, въз стена — руина предвековна —
седи мома замислена, без глас...
И светлий запад да блещи от слава,

да тъне в злато, в пламък и в пембе,
и тя вълшебно да се очъртава
в пожарното небе.

Хисар, юли 1883

Бъди горд във бедата...

Бъди горд във бедата,
бъди твърд в радостта,
не блуждай в тъмнината,
не слепей в светлостта.

Юни 1883

Възпоминания от Батак
разказ от едно дете

От Батак съм, чичо. Знаеш ли Батак?
Хе, там зад горите... много е далече,
нямам татко, майка: ази съм сирак,
и треперя малко, зима дойде вече.
Ти Батак не си чул, а аз съм оттам:
помня го клането и страшното време.
Бяхме девет братя, а останах сам.
Ако ти разкажа, страх ще те съземе.

Като ги изклаха, чичо, аз видях...

С топор ги сечеха, ей тъй... на дръвника;
а пък ази плачех, па ме беше страх.
Само бачо Пеню с голям глас извика...
И издъхна бачо... А един хайдук
баба ми закла я под вехтата стряха
и кръвта потече из наший капчук...
А ази бях малък и мен не заклаха.

Татко ми излезе из къщи тогаз
с брадвата в ръцете и нещо продума...
Но те бяха много: пушнаха завчас
и той падна възнак, уби го куршума.
А мама изскочи, откъде; не знам,
и над татка фана да вика, да плаче...
Но нея скълцаха с един нож голям,
затова съм, чичо, аз сега сираче.

А бе много страшно там да бъдеш ти.
Не знам що не щяха и мен да заколат:
но плевнята пламна и взе да пращи,
и страшно мучеха кравата и волът.
Тогава побягнах плачешком навън.
Но после, когато страшното замина —
казаха, че в оня големи огън
изгорял и вуйчо, и дядо, и стрина.

И черквата наша, чичо, изгоря,
и школото пламна, и девойки двесте
станаха на въглен — някой ги запря...
Та и много още дяца и невести
А кака и леля, и други жени
мъчиха ги два дни, та па ги затриха.
Още слушам, чичо, как пискат они!
и детенца много на маждрак набиха.

Всичкий свят затриха! Как не бе ги грях?

Само дядо Ангел оживя, сюрмаха.
Той пари с котела сбираше за тях;
но поп Трендафила с гвоздеи коваха!
И уж беше страшно, пък не бе ме страх,
аз треперех само, но не плачех веки.
Мен и други дядца отведоха с тях
и гъжви съдрани увиха на всеки.

Във помашко село, не знам кое бе,
мене ме запряха нейде под земята.
Аз из дупка гледах синьото небе
и всеки ден плачех за мама, за тата.
По-добре умирах, но не ставах турка!
Като ни пуснаха, пак в Батак живях...
Подир две години посрещнахме Гурка!

Тогаз лошо време и за тях наста:
клахме ги и ние, както те ни клаха;
но нашето село, чичо, запусня,
и татко, и мама веки не станаха.
Ти, чичо, не си чул заради Батак?
А аз съм оттамо... много е далече...
Два дни тук гладувам, щото съм сирак,
и треперя малко: зима дойде вече.

Пловдив, 1881

Преградите на България

Балкан, Родопи, Шар, Пинд, Рила,
напразно гордата съдба
пOMEжду нас ви е турила,

като граница за делба.

Ний пак едно сме, пак сме сбрани,
прегради няма зарад нас.
Пространства, пропасти, балкани
не значат нищо тоя час!

По-лесно бихте зид турили
зарад орловите крила,
по-лесно бихте разделили
на две гръмовната стрела —

но не нас, о, гори надменни!
(Ни ти, берлински злобен съд!)
Пред нашия идеал свещенни
вий пречки слаби сте в светът.

Що би могла стихийна сила?
Що можат нашите врази?
Нас свързват векове теглила,
нас сливат океан сълзи;

нас свързва минало страдално,
еднаква кръв, язык, съдба,
и дух, и нещо нераздялно...
И цяло бъдеще с борба.

И вий, гранитни исполини,
с приоблачните си чела,
сте само прости стъпала,
отдето Крали Марко нине
наглежда своята земя.

Линее нашто поколение...

Линее нашто поколение
навред застой, убийствен мраз;
ни топъл луч, ни вдъхновение
не пада върху нас.

Къде вървим, не мислим твърде,
посока няма в наший път,
спокойно бият тесни гърди,
кога от злоба не кипът.

Стресни се, племе закъсняло!
Живейш ли, мреш ли, ти не знайш!
След теб потомство иде цяло —
какво ще да му завещаеш?

Ил твоят път се веч изравни?
Ил нямаш други ти съдби?
Ил нямаш ти задачи славни
и цяло бъдеще с борби?

Недей оставя, мили боже,
без лампа твоя свет олтар,
без химна твоето подножие,
без вяра живата си твар!

Недей оставя без звездица
моряка, в нощний мрак остана,
без утро мъничката птица,
народите — без идеал.

Януари 1883

В минути на тъга и злъчка...

В минути на тъга и злъчка
не съм те, роде мой, щадил:
при общий укор, шум и глъчка
и аз без свят съм те корил.

И аз съм фърлял мойта хула
и мойте ледни хорати,
но клевета не се е чула
от моите уста. Прости!

Прости, жесток към тебе бивах,
но не без вътрешен болеж:
отровата, коя изливах,
изгаряше ме мен напреж.

Не, не вярвам, че докрай...

Не, не вярвам, че докрай
жъртва ти ще си на злото:
твоят ден ще засияй
ще нарасне теб крилото.

Дух велик ще оживей
в едно ново поколение,
и туй слънце ще огрей

твоего обединение.

И светът ще поздравя
тебе, родино любима,
и тогава...но уви!
Мен тогаз не ще ме има.

Май 1883

Към свободата

Богиньо страшна на свободата,
почитам твоя свет олтар,
ти пълниш с плач и гръм природата
и вливаш във душите жар.

Пред твоя пряпорец короните
бледнеят, люшка се светът;
ти раждаш генийте, Дантоните,
що бутат тронове и мрът.

Ти даваш вяра, мощ на робите,
ти пълниш целий свят с борба,
полята с кръв и с кости гробите,
и вдигаш мъртвите с тръба.

Но колко слепи йощ не чувствуват
величъето на твоя дар,
а други с твойто знаме блудствуват,
търгуват с твоя свет олтар.

И колко викат днес: народни сме!

Дорде народа оковът,
знам други, що крещат: свободни сме! —
да тъпчат слабите в светът.

Аз зная роби що покорствуват,
и пак свободни се зовят,
ти имаш жреци, що притворствуват,
ти имаш войни, дето спят.

Вдигни, свободо, меч божествени,
блъсни тоз роб и тоз тиран,
що каля твойте поли девствени
и стъпя в храма ти пиан.

Слезни, блъсни таз сган безсмислена,
дай на безбожните урок,
и докажи, че ти си истинна,
че ти живееш, че ти си бог!

Май 1883

Кипеж

Това са страстите, кои реват,
това са злобите, кои кипят,
това е вихърът нечист, това е
часът, в кой мръсното ще победи.
Шумът на утеснените гърди,
що бясната вражда копае,
шумът на всичките инстинкти зли,
на жлъчките клокочущи, възврели,
на низостите бесни, пощръклели,

на пяната край морските скали.

Това е мръсната борба на злото
със честното. Това е тържеството
на всичко, що пълзи или бърмчи,
що пуца плюнки, вон и яд, и лиги,
що хапе, каля, що кове вериги
и лази низко, вместо да фърчи;
това е царствието и напора
на всичко фърлено в калта да плуй,
това е червякът, който вдига се и плюй
против орела, който лети в простора.

А ний стоим свидетели без глас
на таз нечиста хала и мълвиме:
Ще чакаме и всичко туй ще мине —
и пак борбите светли са за нас,
и пак в денят на славни изпитанья
ний, немите, ще бъдем чути вред,
ний, задните, ще бъдем напред,
за смърт готови, жадни за страданья,
и всичкий паплач гнил на жаби, змий
кой знай тогаз къде ще се укрий!

Другари, силите си да запазим!
Не щем борби, де трябва да лазим!
За друго бойно поле ний ламтим,
де бихме паднали, като летим,
де сред шума, великите премеждий
стояла би пред нашия смаян взор
велика цел с великите надежди,
а не една хоругва на позор,
не цел, родена в един мозък тесен,
не джеб зина`л, не егоизъм бесен!

Пловдив

Певец
Уломък

От малък любех аз да пея
един, в свободните поля.
А днес — и днеска пак жаднея
да имам въздух и крила.
Да, настоящето е тясно,
не може то да ме скове,
аз търся ширине по-ясно,
аз търся други светове,
де мисълта се волно вдига.
Не може гордият поет
да носи общата верига
в стремителния си полет.
Той фърка, лута се, блуждае,
един със своята мечта,
той друго чувствава — не знае
тъй чувствава ли и света.
Той дири туй, що тука нема,
когато всичко спи, той бди,
от господата примери взема
и нови светове гради;
той прави, руши и създава,
и мигновената мечта
на много векове предава.
Той преживява тленността.
Простор! Простор! О, оставете
душата волна, без юзда,
у нази всичко прах е клети,
душата само е звезда!

Поетът! Нека той възлазя!
Той няма място, няма час,
и ако той при вас не слазя,
то вий стигнете го тогаз.
Отдайте Колумбу морята,
на ветра дайте волността,
пространствата и небесата
отдайте ги на мисълта!

Пловдив, 1883

Македонски сонети
Там!

Там, там душите и сърцата, братя!
Там нашите стремленья и мечти,
там наште очи, умове, обаятя,
там нека всичко българско лети;

там, дето дивний Шар гърми проклятия,
де Охридското езеро ехти,
де дрънкат железа, стърчат разпятя,
де нашта Македония пищи.

Света и себе нека да забравим
и на забравените да отправим
надежда, братски думи и лучи.

Нащрек! Готови! Никой да не дреме:
на всякой вик оттамо, що ечи
към бога — първи да се отзовеме!

Не даваме я!

Не даваме я, не — земята мила,
земята на светите ни отци.
Не даваме праха на Самуила,
ни славата на двамата светци!

Тя наша е! Тя с нази е носила
открай ярем и търнови венци,
да, наш е Солун, Шар, Пирин и Рила
и песните на нейните певци.

Не даваме, тъй как не бихме дали
завета на бащите си заспали,
зеницата на нашите очи!

Не даваме, дар бог стои отгоре,
дори в онез гори, поля, простори
светото слово българско ечи!

Орфеева лира

Да бях имал аз лирата чутовна
Орфеева, що чудеса правила,
скали, гори движила с мощ върховна
и зверовете с песни питомила —

запял бих и из дрямката вековна

вдигнал те бих, Македонио мила!
Запял бих и с песнята чаровна
аз бих ти за борба дал нова сила.

Аз бих света със подвиг нов зачудил
и мощний рой на твойте сенки славни
със мойта лира в гроба бих разбудил:

Методий стари и Паисий нови,
Крал Марко, Кракра, Самуил държавни
излезли би и рекли би: готови!

Посещение на Солунската гимназия

— Къде си ти роден, юначе будни?
— При Шар. — А вий? — При сладкий шум
на Струма бистра. — Вий? — Във Охрид чудни.
— Я? — В Кукуш. — Я? — При рилски друм.

— А ти? До Кресна. — Вий? — При Вардар студни.
— Ний? На Пирин. — При Пинд е моят ум.
— Я? — В Струга. — Вий? — Край Солун многолюдни.
— Ти момко? — В Дебър. — Как те казват? — Крум.

И аз разбрах с душевно сътресение,
по техни глас и взор и изражение,
че кръв и плът идеята сдоби.

— На ето, македонските твърдини,
що никой Drang не може веч разби! —
казах, кат гледах тез деца невинни.

Нощна песен

Спи Охрид. Страшна тишина гробовна.
Съпрузите почиват мълчешком.
Веднага в къщи, тихо, крадешком,
децата песен писнаха бунтовна.

— Жена, да млъкнат — каза бързешком
бащата, щом чу песента чаровна. —
Иди!... Не, чакай малко... Ах, не повна
такава песен страшна, като гром!

Що пеят? Скоро, жено, спри ги!
Глупците готвят ми въже, вериги!
Иди!... Не... стой... да чуйм що казва там.

Жена мари!... Настръхва ми косата.
Словата страшни — сладко на душата.
О, Господи! Вдъхни им разум тям!

След митинга

Свърши митингът. Витият пети,
упит от шумни плясъци, ура,
излезе с лаврите, които сбра,
да иде чай да пие у Венети.

Навън на вратнята го някой спря

със дискос във ръка: „Фърлете
за македонските сираци клетки!
Огнец и дрешки!... Турчин ги обра!“

Фъртуната върлуваше ужасно,
кълбуци снежни виеха се бясно...
Витият пламенни замина глух.

А вятърът го гонеше проклети
и шъпнеше на топлий му кожух:
„За македонските сираци клетки.“

„Зито о султанос!“

Вик на един гръцки митинг в Македония
[# Зито о султанос! — Да живее султанът! (гр.)]

Не, не, не можем ний да викнем _зито_,
нито да влезем в оргията ваша,
защото смъртен плач се в нея смяша
и железата дрънкат страховито.

Защото пихме оназ горка чаша
и нашто сърце — иначе тупти то,
защото то, злодейци, е разбито,
защото Македония е наша.

Ох, няма ний да плюйм въз твоите рани,
нито да скрием твоето страдание,
и нашта скръб кат твойта плаче буйна,

о, земльо на сълзите и теглата,

о, голгота, де йоще капе руйна
кръвта на нашата снага разпята!

Пред Беласица

Пирува македонский император*.

[* Самуил]

Шум, вик. Пенят се руйните вина.

Навън е буря... праскат знамена.

Нощта реве, бучи ужасен вятър.

Войската спи под тъмна пелена...

Тук-там огнец на бойния театър...

В миг Самуил под своя свилен шатър

положи пълна чашата, скокна...

Вслуша се той недвижим, бледен, страшен,

с коса настръхнала, почти уплашен...

(О, боже мой! — войводите шептйът.)

И мисли македонский император

че чува в писъка на горский вятър

на двайсет слепи полкове плачът.

Срещу Атон

Корабът дреме. Тихи са вълните.

Спи Бяло море в нощний мир и хлад.

В небесний свод едни трептят звездите,
надникнали над спящий долен свят.

Пред нас атонский връх във мърчините
стърчи вълшебно, като сън фъркат.
В мечти потънал, времената скрити
разбулям аз, кат гледам върха свят.

Полека-лека мрежата се вдига:
в килийка там, пред свещ, над бяла книга
навел се _Той_* с умислено чело.
[* Паисий]

А тъй са гладки водните пустини,
тъй тих въздухът, щото ми се чини,
че чух как дращи пачето перо!

Извън солунските стени

Когато Калоян, великий вожд,
тук нейде кървав богу дух предаде,
слух радостен из Солун се раздаде,
че ангел го промушил с остър нож.

Напразно не ликувай, славний граде!
Обсадата ти не е снета йощ:
по-страшно войнство пъпли с нова мощ,
шуми пред твойте силните огради.

Я виж, едното му крило до Дрин,
а другото допира до Пирин —
веч седем века таз обсада следва.

Виж знамето му как се гордо вей
над твоя стари зид и се люлей,
и в Бяло море вече се огледва.

Януари 1885, Пловдив

Черното знаме

Вей се, черно знаме*, под небето,

[* Сред триумфалния рой от трицветни знамена на радостта и победата, които на 6 април 1885 г (1000-годишнината на славянските просветители) се развяваха из Пловдив, издигаше се замислено и македонското знаме от чер плат, държано от един дебърец в народното си рухо. Три имена личаха на траурното знаме: Кирил и Методий, Македония! Тая гледка пронизваше сърцата с дълбокия си трагизъм.]

вей се, знак на траура и гроба,
вей се, позив жалостен на роба,
дето влачи игото проклето!
За земята, дете мила нам е,
зарад македонските долини
кървави напомняй, говори ни:
вей се, черно знаме!

Разшумиха се гори зелени,
премениха се долини райски,
в гори пеят славеите майски,
в гърди пеят чувства подмладени.
Ах, зад Рила има страна: там е
горко царство на скръбта и мрака,
никой тамо пролетта не чака.

Вей се, черно знаме!

Черно знаме, вей се в таз вселена,
кат протест от клетите робове,
се тъй черно вей се, дор в окови
черней Македония свещена!
Вей се, фърляй горко в нас съзнание,
нека нашта радост то да трови,
нека пресни язви да разрови:
вей се, черно знаме!

Македонию, родино мила!
Люлко на гиганти и на слава,
бездно, що надежда не огрява,
бездно страшна на сълзи, теглила!
Ти немееш и глух твойт храм е,
кога полсвят твойте чада слави,
без да пита: майката що прави?
Вей се, черно знаме!

Кой ще пита? Ний едни смутени,
кат на пир, де липсва госта главен,
питаме: къде е той забравен?
Що не викат брата драгоценни?
Тук без него нашта слава срам е!
И зовем го с гласи триумфални —
но пристигат вопли погребални...
Вей се, черно знаме!

Но не си влязла още в гроба,
но сама ти няма там да влезнеш,
но ти, майко, няма да изчезнеш,
освен с нашта кръв, сърца и злоба!
Ах, ще дойде ден, и той голям е...
Но дор скокнем за теб всички братя
и те сграбчим волна във обятия —
вей се, черно знаме!

6 април 1885 г.

Крали Марко и пушката

легенда

Умори се Крали Марко еки,
умори се само да надвива,
срещу му юнак не иде веки:
умори се Марко да почива.

— Марковице, ставай ми от скута,
донеси ми вино тройгодишно,
да разтопля кръв юнашка, люта,
да разтуша мое сърце грижно.

Бойно поле зарад мен трънся
няма веки битки, ни победи,
остра сабя веки плесеняса,
силен боздуган ръжда изеде.

Кон ми хранен цвили във обори,
ядно сърце във гърди ми цвили:
няма с кого Марко да се бори,
да покаже свои стари сили.

Ми дотегна отдих недоволен,
да те галя с думи се умилни —
ако стар съм — не съм хил, ни болен:
имам сила — няма вече силни.

Ех, налей ми вино тройгодишно,
черна тъга в душа да задреме,
нека пламне мое сърце грижно,
нека спомни юнашкото време!

Хитра булка Марковица млада.
Тя го черпи, тихо му говори:
— Чувай, Марко, що ще ти обада:
девет годин как се тук затвори.

Вино пиеш, ядни сбориш думи,
силни няма — слабите нехаеш,
по гори не ходиш и по друми,
какво става по света, не знаеш.

Ех, ти, Марко, мой соколо сиви,
много теб земя те е фалила,
но сега се никой теб не диви,
не се слави Марковата сила.

Хитър дявол нов лък изнамери:
вместо стрели — гръм и огън дава,
сили с него не смей да се мери,
слаб с юнака вече равен става.

Бре разсмя се Крали Марко силни,
двори екнат, въздухът се тръси,
плесна с ръце голи, многожилни,
па засука свои дълги въси.

— Глупава си и, невесто мила,
теб се пада да наливаш чаши:
няма сила Марковата сила
да надвие — Марка да уплаши!

Знаеш колко земи аз избродих,

колко свалих левенти делии,
сто арапа в черен гроб проводих
и изтрепах триста кеседжии.

Нема юнак мене да обори,
да продупчи моя медна риза,
остра сабя рана ми не стори,
змейка стрела мене не прониза.

Мойто копье фърка в небесата,
мойта сабя гори разлюлява,
мощна ръка тежки скали мята,
под крака ми камък тесто става.

Зачерви се булка белолика,
на мермер чардаци си изскочи,
пушка нова свали от полица,
я положи пред Маркови очи.

Пак засмя се Крали Марко силни,
двори екнат, въздух цял трепери:
— Ех, туй Марка може ли да жилне?
Да ме сплашиш с туй ли ти намери?

И подфърли Марко, юнак харен,
тежка пушка, като перо лека...
Озова се Филип, чер маджарин,
хирът юнак, дошъл отдалеко.

Се провикна Крали Марко смяшно:
— Кажи, Филип, юнак сладкодумни,
как се вика това нещо страшно,
дето плаши жени плиткоумни?

— Силний Марко, туй се вика пушка.
— А туй зърно? — Куршум смъртоносни!

— Стой, Филипе! Нима тая шушка?
— Мъртъв пада, тя когото косне!

Удиви се Крали Марко стари,
слисаха го тия страшни думи,
се навъси, чашата удари
от такива Филипови глуми.

Хитър Филип пушката наложи.
— На кои деца играта взе ти?
Дай да види Марко дали може
бари кожата му да усети.

Опря пушка в длан широка, стара,
па опъна Крали Марко смело.
Пушка пукна, мъжка длан прокара:
побледня му високото чело.

— Марковице! Тук за мен е тесно!
Господ вече храбрите не люби,
кога дете пеленаче лесно
може първи юнак да погуби!

Рече, в тъмна пещера отиде,
легна, заспа на каменни плочи...
Веч пет века: никой го не види —
до ще време Марко пак да скочи.

1883 г.

Средството да нямаш врагове

„Преклонената главичка
остра сабя не сече“ —
тази истина едничка
кой би смял да отрече?

Както всички умни хора,
аз не ритам тръна бос,
с големците се не бора
и им ставам сявга мост.

На богатий шапка клата
и на силний казвам: да!
И затуй ми е душата
мирна, весела всегда.

Сѐ е харно за челяка
да е скромн и разбран:
не пречупва се грѣбнака
от един учтив метан.

За начала, убежденья
в препирня не влазам аз,
нито ме е много еня
кой що мисли тоя час.

Що е бяло, черно, сиво,
аз не знам — не ща да знам,
и готов съм услужливо
право всекому да дам.

Интереса си обаче
нивга ази не презрях
и със силните най-паче
винаги съгласен бях.

Туй завидно положенье

аз дължа на тоз си нрав;
често тегля унижение,
но пък пътят ми е прав.

Завчера една плесница
аз изядох например
от един простак — бъбрица.
Ах! Какъв постъпък чер!

Що вий мислите, че сторих?
Че предложих там дуел?
Не, аз хитро се престорих,
нищо че не съм видел.

По туй светът има право
тих човек да ме зове
и уверен съм на здраво,
че аз нямам врагове.

Пловдив, 1882

>

Разлюляха се наште надежди...

Разлюляха се наште надежди,
разлюля се дълбока ни вяра,
зли измами и нови примежди
тоя гибелен час ни докара.

О, тежко на това поколение,
що расте сред измами горчиви,
и лети от сумнение в сумнение,

и посряща се утра мъгливи.

Ний живеим на страхът под крилото,
и най-крепкото в нас се разклаща;
как е тежко, когато живота
със разбити надежди захваща!

Март 1883, Пловдив

Шумиш ти, старий брясто...

Шумиш ти, старий брясто,
и има за какво:
ти зрител бил си често
на мрачно тържество.

На камъне гробовни
ти сянка си държал,
тук в бурени вековни
е мръсний смок пълзял.

Сега наокол блика
животът и шумът;
а ти си пак увиснал
и сам посред светът.

Скърбиш и поменуваш
умрели имена,
кат старец някой своите
„блаженни“ времена...

Август 1883

Недей топи перото си...

Недей топи перото си
в омраза — страст ужасна,
но остани каквото си:
душа спокойна, ясна.

Когато вей веявица
и вдига прах в полето,
ужасната светкавица
мирува на небето.

Великото и новото
не идват много леко;
ще дойде час за словото,
и той не е далеко.

Кулата
Балада

Две недели има откак е във гроба,
умря ненадейно кат вадеше боба:
злочестата баба! Тя вече е прах,
но името ѝ йоще разпръскова страх.

Над мрътвата котка проклета прескочи,
кога бе простряна на дворските плочи,

душата ѝ нощем се скита без мир
по друми, по гробье: тя стана вампир.

Какви не историй ужасни се чуха!
Тоз видел вапиря над кулата глуха,
друг срещнал го нощем при „Черния пън“,
а някои даже мачкало на сън.

— Недей ходи, Янко, при кулата пуста,
там гробът продънен наблизо стърчи.
— Не вярвай ти, мале, на хорските уста;
кой Радка ще срещне? Ех, мале, мълчи!

И рипна, подсвирна сред нощната дрямка,
изскокна накрая: там месецът грей
и кулата хвърля грамадна си сянка,
но нищо из друма се йощ не черней.

„По-харно от връха!“ — и качва се смело
през пролазът тъмний на горнята площ;
пред него полето задрямало цело
и нищо не буди дълбоката нощ.

И дълго той взира се татък в полето;
а месецът гледа кат жив от небето...
Полунощ. А Янко трепери, бледней,
той своята сянка да види не смей...

Внезапно кръвта му замръзна във жили!
Той гледа: пред него се бабата хили,
главата ѝ се люшка, ръцете ѝ висят,
от цялото ѝ тяло вей ужас и смърт.

Из гроба дошла е. Уста ѝ се чернеят,
наместо две очи, две дупки там зеят,
тя хили се, стъпа и иде насам,

а Янко е цял лед и дъха едвам.

Тя хили се, иде, той мълком отстъпа,
тя ръце простира, той бледен се дръпа;
вторачил е очи, ни жив, ни умрял,
в умрялата баба, кат смрът прижълтял.

И гонат се мълком по месчина двама,
по самите крайща на страшната яма...
Завчас той изчезна: глух шум долетя,
и връхът на кулата пак опустя.

И ето защо днес една клета майка
във събота ходи при гроба да вайка,
и нощем когато луната изгрей,
над кулата, казват, се нещо черней.

1882, Хисар

Всичко пада
или Ентусиазъм и опортюнизъм

I
Добре, светът умей
по-опитен да бъде;
на смешното се смей,
на кривото се сръди.

Той знае да шуми,
когато шум е нужно,
или да се ломи
пред силата послушно.

Сега е зъл и строг,
след малко се превива,
на вихъра жесток
насреща не отива.

II

Припомням си часът,
когато окол мене,
омаян чух гласът
на общото вълнене;

когато тез слова
екнаха: срам, тирану!
И в славната мътва
бе всичко разиграно.

Днес съм на мъртъвци
наоколо настая,
предишните борци
не мога да позная.

И виждам ги безспир —
приятели, другари —
че търсят отдих, мир,
кат инвалиди стари.

От ден на ден кръгът
на тях по-тесен става,
възторгът и гневът
сгоряха, като плява.

А аз стоя корав
и в общата зараза

един се виждам прав,
един враждата паза.

И търса потик нов,
кат тях да не задряма,
за бой съм пак готов,
но бойно поле няма.

Най-буйните мълчат
вълната веч е пяна,
и силите мъждат,
и вяра не остана.

III

Ех, лягайте сега,
отрудени герои!
Народната тъга
да ви не безпокои.

Народът — тоз народ,
ту сган, ту лед, ту пламен,
днес бог, а утре скот
в кошарата примамен;

комуто вий умът
безжалостно въртяхте,
и в мракът, и в шумът
сърцето му ловяхте,

той нека да търпи,
смутен, изгубен в мрака!
Когато вам се спи,
той нека да почака!

Игра не е ли той

на вашите прищевки?
Вкушавайте покой,
водители и девки!

IV

Ах, днес е тъмен час!
Народът ни линее,
снишава се по раст
и по душа дребнее.

Не сме в оние дни
на робството, в които
тъй много светлини
блещяха страховито,

кога едничък лик
изпълняше простора
и някой смъртен вик
измиваше позора,

тогаз под тъмний свод
на злото, що вскопява,
юнаци тоз народ
способен бе да дава!

И за идея ний
броехме мъченици...
О, Левски! Ботев! Вий
не бехте политици!

V

Но нищо. Моят дух
хвана да се смирява;
на здравий разум глух

не трябва да остава.

Да клюмаш, да мълчиш
е днес удобно време...
Не е добре да бдиш,
когато всякой дреме.

Недей стоя един,
когато всичко пада:
знай, бука огнен клин
убива без пощада!

А той — народа клет,
кат стадо боязливо,
без позив, без съвет
озърта се сънливо.

И всите главатари
за кокал зъби точат:
ах, при таквиз овчари
вълкът е по за почет!

Януари 1882

Не мислете за тях!

Не смущавайте покоят
на народните светци;
нека тихо спи героят
и без вашите венци.

Оставете тез умрели,

оставете ги на мир!
На душите отлетели,
дайте почет най-подир.

Нямат нужда в ваште братски
и съчувствени тръби,
от риданья святотатски
и пресметнати хвалби.

Не шумете тъй безбожно,
с тие честни имена!
Ваште химни, лъст нищожна
въз тях падат, кат пятна.

Що спешите с толкоз рвенъе
да прочуйте по света
тез, що пазихте в забвенье
ил моряхте с клевета?

Не простирайте ръката
и до тлеюция прах,
не вадете из земята
славните мощи със смях.

Оставете на спокойство
тез забравени борци,
и на тяхното геройство
стига плели сте венци.

Не за ваште венци гнили
смъртта срящаха без страх;
те за вас не са мислили —
не мислете вий за тях!

Забравените

I

О, витязи, спете, спете непробудно,
гробъето ви днес е пусто и безлюдно.
Никой глас не чуй се, никой тез могили
в тоя час не буди с имена ви мили.
По тях ваште сенки жалостни, бездомни,
скитат се печално, никой ги не помни.
Но това е нищо, но то не е чудно.
О, витязи, спете, спете непробудно.

II

Сред гръмът на боя паднахте убити;
днеска тихо, глухо в гроба си лежите;
не се тревожете, няма да ви будим,
за да ви забравим ний се още трудим.
Нито глас ви стряска, нито крак ви вази,
място по-спокойно няма зарад вази,
вашът сън е мирен, вечен е мирът ви
у нас, дето даже живите са мъртви.

III

Паметник гранитен с надписи унили
вдигнат е за вази върху тях могили.
Но кого той стряска? Но кого той чуди?
Камъкът не може камънъе да буди.
Какво той говори нам не е познато;

други идол знайм ний, но той е от злато,
други звук сърца ни вълнува приятно,
вашето значение нам е непонятно.

IV

О, витязи, спете, спете непробудно!
В мъка вий живяхте и умряхте трудно.
Нашата свобода вам я ний дължиме.
Но защо ни трябва тъмното ви име?
Що ще ний да правим с гнилите ви кости?
Вий тук бяхте странни и минутни гости!
От туй племе хитро не чакайте лаври:
доста е, че то се с вас поне не гаври.

Януари 1882

Младежу

(Г-ну Д-ру Д-ву)

Дор не беше йоще влязъл
в вихъра световни,
ти бе ангел непокварен,
с погледи любовни.

Мисли чудни ти питайше
за борба, за слава,
и вселенната за тебе,
тясна бе тогава.

Но от стола на мечтите
ти в живота влезна
и кат много преди тебе
ти в калта изчезна.

За дела не си роден бил,
ни за бой — изпечен...
Де остана, братко, твоят
идеал сърдечен?

8 август 1883

Лудите

На 1882 год. юни 16-й подписаний А.Н.Парушев, съдеб.
следовател в първи съдеб. участок при Вратч. окр. съд, като имам пред
вид, че обвиняемий Драган Цанков по своето си убеждение, по
знаковете, както и по лошавий му поглед, забележвам, че обвиняемий
Драган Цанков, няма здрав ум, то на основание статия 597 от Врем. Съд.
правила постанових: Да свикам оние лица, които познават добре
обвиняемий Д. Цанков и изпитат в какво положение се намира паметта
на обвиняемий Д. Цанков.

Съдеб. следовател А. Н. Парушев

Да, луд е той! Той няма ум!
Защо бесней? Що прави шум?
Защо не е спокоен, важен,
кат господ дал, и ням, и слеп,
и скот безграмотен кат теб,

о, бесарабецо продажен?

Кой дявол кара го сега
да рита с боса си нога,
да има убеждение строго,
да вдига шум и нов въпрос,
кат че не ще се наиде кост
и зарад него, слава богу!

Ти имаш право, бедна твар,
той няма тоз безчестний дар,
да прави поклони смирения,
да си търгува с съвестта,
да счита мирно стойността
на всичките пятна платени.

Сега е мъдър, който знай,
във свойто кътче да се тай,
на силните да угождава,
да не домислюва дотам,
кога речат: продай се нам!
По-скъпичко да се продава.

Но щом Цанков издигне глас
и каже: протестирам аз!
И лъчи се, кат див от купа —
той луд е. Да, Цанков е луд!
Това разбира го без труд
дори и твойта тиква глупа.

Талантът, геният, духът
и всичко рядко на светът,
кое народите разклаща,
разпаля хладните гърди,
създава, руши и гради,
на глупостта съдът изпаща.

Коломб бе луд. Халей бе луд,
не беше свесен нито Брут,
и Байрон беше малко блъснат —
за малките глави — Христос —
и той бе луд и даже прост,
а Нютон бе зелен откъснат!

А тез гиганти, богове,
създадоха ни светове!
Светът олтари е изправил
на техний чуден гений в чест.
На техний ум — Парушев днес
във лудница ги би поставил!

Март 1881

В камарата

Патриот съм, вярвай бога,
туй доказах го добре,
вдигам шум додето мога,
нека всякой разбере.

Знам ораторски и вещо
да говоря, не съм прост:
с много думи малко нещо,
и по всяк един въпрос.

За доброто на народа
аз се трудя ден и нощ,
затуй имам три дохода,

за четвъртий гледам йощ.

За горките населенья
жертвувах цял куп слова,
много щедри съжаленья,
моя длъжност е това.

Знам, че туй е глупост цяла,
дим и вятър и мане:
не вреди: поне журнала
зарад мен ще спомене.

Ноември 1881

Патриотизъм

Казват ми, че дира слава —
че за всичко дигам врява
и гърма с либерализъм:
ех, глупци, това го права
от патриотизъм.

Истина, не съм способен,
но на вас съм пак подобен,
и ако във служба влизам,
то го правя с дух незлобен:
от патриотизъм.

Да, не съм ни Брут, ни Хектор:
бива ме да съм коректор;
но в тоз общий катаклизм
аз приех да съм директор

от патриотизъм.

На този дяда Ипократа
книги пълнях главата.
Ах, какъв идиотизъм!
Не цереше той тълпата
чрез патриотизъм.

Пушка не носих на рамо,
пълноглав не съм до тамо,
но ако сега излизам
богаташин, то е само
от патриотизъм.

Зарази ни нова чума!
Дай ми по-голяма сума,
за народа в ада влизам
ил го бих продал на друма
за патриотизъм.

Господа румелиоти,
таз се дума осрамоти
с вашият студен цинизъм:
ах, бъдете патриоти
без патриотизъм!

Бюджетът

Бюджетът! Бюджетът!
Нещастний бюджет!
Това е предметът
на дневният ред.

По всички кафета
по цяла пияца
гърмат за бюджета,
за празната каца.

Камарата даже
стресна се ужасно
и да го докаже
вика гръмогласно:

милиони цели
отишле на вятър!
А някои зели
да искат театър!

Дор Г... ч клетки
в голяма тревога
издигна ръцете
отчаен към бога,

и в ужас извиква:
„Ах, каса, горкана!
От моята тиква
по-празна остана!“

Размишления за фракът

Без ръкавици и без фрак
недей ходи на бал;
без бяла връзка и без клак
да идеш там, като дурак,

ще бъде цял скандал.

С тоз начин моден, пременен
челяк е чародей;
той ходи гордо и засмен
и мяза на същ джентилмен
и малко на лакей.

Върши приетият закон:
бъбли: merci, madame!
Прави със грация поклон,
бъди учтив и Мортагон,
това е умно там.

И ти тогаз си „маладец“
и „homme civilise“...
в Париж ще минеш за мъдрец,
в Берлин — напет и хубавец,
у нас си — чимпанзе!

От славний тоз прогрес назад
за да не бих останал,
аз щъ си купя бял крават,
клак, ганти, чер фрак опашат —
за ближний карнавал!

Февруари 1882

Нравствени бъдете...

Нравствени бъдете,
мили господа,

от скандал вардете
простата среда.

нравите крепете
за форма поне,
в данцът си шъпнете,
на сцената не!

Сичко се прощава,
но скришом у нас,
калта бисер става
кога няма глас.

Чашата е цяла
пълна с мръсота;
отвън поне бяла
нека бъде тя!

Нравствени бъдете,
мили господа,
от скандал пазете
простата среда!

Пловдив 1882

Приятно е, да, господа!

Приятно е, да, господа,
да плачеш всеместно
за всяка човешка беда —
приятно и честно.

Добре е да жалиш на вид
за гладната маса,
кога е коремът ти сит,
кат твоята каса.

Добре е да вдигаш мълва
въз всяка неправда,
кат твоята мирна глава
на подслон се радва.

Добре е за бедний народ
да плачеш тъжовно,
кат знаеш, че твоя доход
ти иде редовно.

Добре е пред простата сган
за ритор да минеш,
и с думи, и с шум, и с думан
услуги да чиниш.

Приятно е още и как!
В журнала да драскаш,
и с всичкий си умствен мрак
в него да бляскаш.

Добре е без труд, без талант,
да гръмнеш далече,
да бъдеш велик и гигант
и малко човече.

Пловдив, 1882

Практичен

I

Привичка имам аз похвална
да се спогаждам с новий век:
кат всяк напреднал человек
аз станах птица либерална —
свободата с две ръце
я брана аз и се тревожа,
но туй да правя от сърце,
пази ме, боже!

II

На тиранията, разврата
аз неприятел съм заклет,
със другите и аз наред
кора в България преврата.
Креща, че много ще е зло
яремът нам да се наложи,
но туй да казвам от сърце,
пази ме, боже!

III

С напредък, светлина, наука
и аз гърма по някой път.
Съветвам тие дете спят
да търсят в знанъето сполука —
че всяк е длъжен да даде
зарад школото щото може,
но туй да мисля от сърце,
пази ме, боже!

IV

Да бъдем честни патриоти!
Девизата ми е това.
На тез вълшебните слова

дълга си всичките имоти.
Затуй кат разумно лице
и аз народа любя тоже,
но туй да бъде от сърце,
пази ме, Боже!

1882

Изтъкахме си платното, ритаме кросното

(Написано на 19 февруари)

I

Всякой моралист и книга
хвалят благодарността,
като чувство, що въздига,
человека на света.
Ний, кат хора с здрав разсъдък
и със по-практичен възглед,
пред тоз глупав предразсъдък
рабски не клониме врат.

II

Ний желаеме да станем
людье с нрав солиден, строг,
със утопий се не храним,
нито с телешки възторг.
На признателността твара
не минува в наший търг,
ний оставяме на звяра
да познава тоя дълг.

III

Има поговорка проста:
чорту митан направи,
дор успееш да минеш моста,
па подир го остави!
Туй прекрасното изкуство
ний чудесно го владейм;
на глупците дайте чувство,
ние с вятър не живеим.

IV

Като хора реалисти,
ний не гледаме назад,
и в мухлясалите листи
за нас няма благодат.
Що е било, то било веч...
Вместо китки днес да вийм,
нека се старайме повеч
лирки да си придобийм.

V

Да, кат люди на прогреса,
фанатизъма не щем,
над прошедшето завеса
ние спускаме съвсем;
и кат гледаме назади,
мъчно можем различи
тоя, що хамот ни даде,
от тоз, дето го строши.

VI

Пред велики идеали
не треперим кат деца
ние можем се похвали,
че веч нямаме сърца.
Колкото за тез, що страстно,

жертвуваха се за нас,
ний се стискаме ужасно
да не се изсмеем с глас.

Изгъкахме си платното —
ритаме кросното.

1882

Нашто време с шум е...

Нашто време с шум е
много плодовито,
дружествата, куме,
ражда страховито.

Братства, сказки, трупи —
всичко правим смело.
Всякой ден се лупи
нещо незрело.

Бърже го прославим
с име безпримерно,
после го оставим
да умре мизерно.

„Та чорт да ги земе! —
някой си ми каза, —
нямам сега време
из калта да газа.

Случай през таз зима

мъчно ще намера,
утре бал ще има —
други ден — венгера.“

— Хай на заседание!
— Та не сме говеда!
Сбогом, бай Иване,
бързам у съседа.

Там щъ права бденъе,
чака ме форханът,
страх ме е без мене
да го не захванат.

Прежнята неделя
фръкна цяла платка:
туй се мъчно смеля,
ще ми кажат: патка.

— Хай на заседание!
Три минутки само!
— Я млъкни, Драгане,
що ще правим тамо?

Не мога пошавна!
Отивам у Шишка,
имам една славна
да скроя интрижка.

— Чуйш? От напън много
дружеството умряло!
— Да? Ех, слава богу,
удрайте клепало!

Веч се увоня то,
нека се зарови:

идущото лято
ще измъти нови.

1882

Към тържествующите клеветници

Да, мойто име днес земахте на нишан —
и има за какво. Стрелете кал връз мене!
Но чакате ли вий да хвърла в ваший стан
пламтящий отговор на моето презрение!

Не! Няма вашът срам да го извада аз
на публичния съд, пред светлата зорница;
о, няма върху вас да падне тоя час
на музата ми зла сърдита плесница.

Защо да се яра? Що полза от това,
ако народът чуй за ваште козни нови,
и падне нов позор въз клета му глава,
и нова горест пак сърцето му отрови?

Та и така е той замаян и убит,
със було на очи, с окови на душата,
и няма мощ на вас да гръмне страховит,
ни сваят — та своя път да найде в тъмнината.

От неговият гняв недейте се плаши,
празнувайте сега — сега е ваше царство!
Да, царство на срамът, на малките души,
на тесните чела, на низкото коварство.

Ах що не сте поне чудовища днес вий?
Вам бой бих обявил с по-малко отвращенье;
но вий сте мръсна гад и гущери и змий,
що лиги, пяна, смрад изригват върху мене.

И музата ми днес извърща се от вас.
Орелът не кълве бръмбара обезкрилен,
от ваште имена потърсва се Парнас
и моят стих хвъркат от тях би бил изкилен.

Декември 1883

Епилог. Общество и певец

(из „Бури и мелодии“)

Общество

Ти казваш, не те разумяват;
но как ще бъдеш разумян?
Виж, твоите песни странни стават
и твойт път е зле избран.
Ти хвъркаш много нависоко,
живейш и дишаш в други свят;
туй, що вълнува нас дълбоко
не буди в теб ни смях, ни яд.
Ти всичко гледаш безучастно,
ти ек не си, нито си зов,
вражди навред кипят ужасно —
един ти пееш за любов!
Какво ни трябва да знайм ние
що мислиш, или страдаш ти?
У нас сърцето инак бие,

нам чужди твойте са мечти
и чужда нам е твойта песен.
Ний в разни сфери се въртим:
ти много горе си отнесен,
ний на земята пък стоим.
Ти друг път пейше другояче:
ний помним твоя звучен глас,
сърце ти знаеше да плаче
и да се радва ведно с нас.

Певец

Тогаз бе друго — чудно време.
Тогава робството навред
надежди будеше големи,
тогава всякой бе поет.
Тогава всекиму в сърцето
се крийше герой и светец,
и Левски мреше на въжето
и Ботев мреше на Вирслец...
А днес?

Общество

Днес волно ний живейме.
Часът е още по-голям.

Певец

Голям, но ний сами — дребнейме,
у нас не свети прежний плам
и нашто ново поколение
без време вехне и старей.
Не може светло вдъхновение
на тая почва да вирей,
ни бодра мисъл да израсне,

ни чувства горди да горят:
тук всичко стине, мре и гасне,
кат въглен хвърлен на ледът.
Едните страсти тук беснеят,
вълнуват тесните гърди,
велики искри в тях не греят,
защото ги калта роди.
Те всичко божеско убиват
и там отровен е дъхът.
Какви таланти днес изстиват,
и колко сили ще заспът!
Честит е който чист остане
от таз зараза на денят,
чиято вяра, обаяние
сред душният въздух не умрът.
Честит певецът, който не слазя
от своята ясна висота
и лирата си той запазя
ревниво, свято от страстта.
Да, днешният хаос не влече го,
днес няма почетни борби!
Ще дойде ден (аз вярвам в него),
ден за великите съдби.
И тоя мрак ще се разсее,
ще пламнат всичките гърди,
и рой пророци и Тиртеи
таз бедна почва ще роди.

Общество

Признавам, ти си прав отчасти;
но ти си син на нашия век.
Бъди певец на нашите страсти,
на времето ни верен ек.
Ела при нас, тъни със нази,
кипи в кипящите борби,

споделяй нашите омрази
и наште подвизи тръби!
Тогаз ще си певец приятен
и нужен нам на всеки час.
А инак — ти си непонятен
и нямаш смисъл между нас.

Певец

От малък любех аз да пея
един, в свободните поля;
а днес — и днеска пак жаднея
да имам въздух и крила.
Ни шум, ни слава, ни презрение
полета ми не ще менят,
аз мойто чисто вдъхновение
не го променям никой път
нито с омраза, нито с злъчка
(от тях отдавна бих умрял),
не знам да пея по поръчка,
по сметка не съм чувствувал.